

www.humak.fi

Opinnäytetyö

Taiteellisen työn kehittäminen Circus Helsingin intensiiviryhmien opetuksessa

Saga Kolehmainen

Yhteisöpedagogi
(210 op)

Arvioitavaksi jättämisaika
(11/2020)

HUMANISTINEN
AMMATTIKORKEAKOULU

TIIVISTELMÄ

Humanistinen ammattikorkeakoulu
Yhteisöpedagogin koulutusohjelma

Tekijät: Saga Kolehmainen

Opinnäytetyön nimi: Taiteellisen työn kehittäminen Circus Helsingin intensiiviryhmien opetuksessa

Sivumäärä: 38 ja 2 liitesivua

Työn ohjaaja(t): Juha Nikkilä

Työn tilaaja(t): Circus Helsinki

Opinnäytetyö syntyi tarpeesta kehittää sirkuskoulun taiteellista toimintaa sekä esitysten luovaa ja ilmaisullista puolta. Kehittämistutkimus sai alkunsa tarpeesta ymmärtää, miten opettajia voisi auttaa ja kannustaa luovien harjoitusten lisäämisessä opetukseen ja esitysten tekoprosessissa. Etnografisin tutkimusmenetelmin toteutetun kehittämistyön avulla selvitettiin sirkuskoulun opettajien toiveita ja tarpeita siitä, millaista tukea ja välineitä he kaipaavat esitysten tekemiseen ja ilmaisullisten harjoitusten lisäämiseksi opetukseen. Työn tavoitteena oli luovien ilmaisu- ja esitysharjoitteiden tuominen säännölliseksi osaksi kaikkien ryhmien harjoituksia, jotta kaikki sirkuskoulun oppilaat saisivat paitsi teknistä opetusta myös monipuolista luovuutta ja esiintymistaitoja kehittävää opetusta. Kehittämistyön pitempiaikaisena tavoitteena on opetuksen ja esitysten taiteellisen laadun kehittäminen.

Tutkimuksen oli tarkoitus tuottaa tietoa siitä, millaisia työvälineitä ja koulutusta opettajat kaipaavat esitysten teon tueksi ja millaiset konkreettiset välineet voisivat toimia ilmaisullisten harjoitusten välineinä. Opettajien haastatteluista ja kyselystä nousi neljä konkreettista asiaa. Esitysten tekemisen avuksi toivottiin konkreettisia välineitä, lisää harjoitusaikaa ryhmien kanssa, koulutusta ilmaisu- ja improvisaatioharjoituksista sekä ideoita esityksiin. Näitä toiveita vastaamaan opettajille järjestettiin koulutuksia ja esitysvierailuja, lukujärjestykseen lisättiin 2 kertaa viikossa harjoittelevia ryhmiä ja esitysten teon avuksi kerättiin esitysharjoitusten työkalupakki, joka sisältää erilaisia konkreettisia materiaaleja, joista opettaja voi valita tunneilleen sopivia välineitä ja ideoita vetäessään ilmaisuharjoituksia tai tehdessään esityksiä ryhmällensä.

Asiasanat: sirkustaide, sirkuskoulut, nuorisosirkus, harrastukset

ABSTRACT

Humak University of Applied Sciences
Name of the Degree Programme

Author: Saga Kolehmainen
Title: Development of artistic work in the teaching of intensive groups at Circus Helsinki
Number of Pages: 38 and 2 attachment pages
Supervisor(s): Juha Nikkilä
Subscriber(s): Circus Helsinki

The thesis arose from the need to develop the artistic activities of the circus school and the creative and expressive side of the performances. By using ethnographic research methods, the wishes and needs of the teachers at the circus school were clarified. The aim of the development work was to make creative expression and performance exercises a regular part of the weekly circus sessions, for all students to receive not only technical circus education, but also diverse teaching that develops creativity and performance skills. The long-term goal of the development work is to develop the artistic quality of performances at the circus school.

Four concrete issues emerged from the teacher interviews and the survey. Concrete tools, more practice time with groups and training in expression and improvisation exercises, as well as ideas for presentations were wanted to help make the shows. To meet these wishes, we arranged performance visits for the teachers, added several new intensive groups to the schedule and created a toolkit for performance exercises. The kit includes a variety of concrete materials from which the teacher can choose the appropriate tools and ideas for their lessons for creativity exercises or for creating shows for their group.

Keywords: circus arts, circus schools, youth circus, hobbies

SISÄLLYS

TIIVISTELMÄ

ABSTRACT

1	JOHDANTO	3
1.1	Tausta.....	3
1.2	Circus Helsingin intensiiviryhmät	4
1.3	Tarve	5
2	ESIINTYMINEN SIRKUKSESSA	8
2.1	Mitä on sirkus?	8
2.2	Sirkuksessa esiintyminen	8
2.3	Sirkus Suomessa	9
3	SIRKUSPEDAGOGIIKKA.....	10
4	LUOVUUS JA ILMAISU OSAKSI SIRKUSTUNTEJA.....	13
4.1	Tutkimusmenetelmät	13
4.2	Mistä kaikki alkoi?	14
4.3	Oma roolini hankkeessa	17
5	ESITYSHARJOITUKSIA JA LUOVIA LEIKKEJÄ.....	18
5.1	Koulutukset.....	19
5.2	Inspiraatiota esityksistä.....	21
5.3	Esitysharjoitusten työkalupakki.....	22
5.4	Puvut ja rekvisiitta mielikuvituksen herättäjinä	23
5.5	Ilmaisu osaksi intensiiviryhmien kausisuunnitelmaa	24
5.6	Luovat harjoitukset etäopetuksessa	25
6	ESITYSHARJOITUSTEN TYÖKALUPAKIN ESITTELY	27
6.1	Huomaa hyvä! -toimintakortit	27
6.2	Pomenian satuseikkailu -kortit	27
6.3	Jukka Hukka -tunnekortit	28
6.4	Lasten omat voimakortit	28
6.5	Guess what! -peli	29
6.6	Tunnepalikat	29
6.7	Ryhmä toimimaan -kirja	29
6.8	Kortteja ryhmänjakoon	30

7	ARVIOINTI	31
7.1	Itsearviointi opinnäytetyöprosessista	32
7.2	Tutkijapositio	33
7.3	Tilaaajan arviointi.....	34
8	YHTEENVETOPOHDINTA.....	35
	LÄHTEET	37
	LIITTEET	

1 JOHDANTO

Opinnäytetyöni syntyi tarpeesta kehittää sirkuskoulun taiteellista toimintaa ja esitysten luovaa ja ilmaisullista puolta. Työn tilaajana toimii pitkäaikainen työpaikkani Circus Helsinki, joka tunnetaan korkealaatuisesta opetuksestaan ja kansainvälistäkin mainetta keränneestä Esiintyvistä ryhmästään. Circus Helsingin rehtorina työtehtäviini kuuluu koulun opetuksen kehittäminen, ja kaudella 2019–2020 kehittämiskohdeeksi valikoitui erityisesti opetuksen luovan ja ilmaisullisen puolen kehittäminen. Kehittämistyön avulla pyrin selvittämään sirkuskoulun opettajien toiveita ja tarpeita siitä, millaista tukea ja välineitä he kaipaavat esitysten tekemiseen ja ilmaisullisten harjoitusten lisäämiseksi opetukseen.

Aloitin itse sirkusharrastuksen 9-vuotiaana, jolloin esiintymisen ilo ja lavalla olo lumosi minut täysin. Ihailin ystävyssirkuksemme venäläisen Circus Groteskin esiintyjiä kuin rokkitähtiä. Sirkuksen imu veti minua puoleensa ja vietin ison osan nuoruuttani harjoitussalissa maan alla. Kesäisin kiersimme ympäri Eurooppaa esiintymässä, ja keräsin matkoilta ja leireiltä mielettömän määrän kokemuksia. Rakkaasta harrastuksesta tuli lopulta minulle ammatti. Opettamisen aloitin jo 15-vuotiaana. Minua kiehtoivat alusta asti maailmani avaaminen muille lapsille ja nuorille. Nautin täysin rinnoin oppilaiden onnistumisista ja nähdessäni heidän loistavan lavalla. Opetuksessani harjoitukset tähtäävät aina opitun viemiseen lavalle, ja koen esitysten ohjaamisen ja koreografioiden tekemisen työni parhaaksi puoleksi. Circus Helsingillä, missä olen opettanut vuodesta 2005, pääsin alusta saakka työskentelemään Esiintyvän ryhmän kanssa ja olen ohjannut ryhmälle lukuisia esityksiä.

Taiteellisen työn kehittäminen on opinnäytetyön rajaamiseksi keskittynyt tämän hankkeen aikana erityisesti Circus Helsingin kolmeen intensiiviryhmään. Työn tulokset valuvat kuitenkin luonnollisesti myös muihin ryhmiin, kun samat opettajat opettavat useita ryhmiä ja koulutukset sekä materiaalit ovat avoimia kaikille opettajillemme.

1.1 Tausta

Työn tilaaja on Helsingissä, Suvilahdessa toimiva sirkuskoulu. Circus Helsinki association ry perustettiin vuonna 2001, jolloin koulu aloitti toimintansa 7 oppilaan voimin

ja harjoituksia pidettiin Kulttuurikeskus Caisan tietokonevarastossa ilman vakituista opettajaa. Sittemmin koulu on kasvanut Suomen suurimmaksi sirkuskouluksi, jossa käy viikoittain yli tuhat oppilasta. Emma Vainion teoksessa *Sirkus nyt*, Circus Helsingin perustaja Martina Linder mainitsee, että sirkuksessa on hyvin vahva energia, joka otteen saadessaan vie täysin mukanaan. Se on inhimillistä, sympaattista ja yhteisöllistä toimintaa, joka tuo elämään sekä fyysistä että psyykkistä tekemisen iloa. (Vainio 2019, 206-207.) Koulu on aatteellinen yhdistys, jonka tarkoituksena on tukea, ylläpitää ja kehittää lasten, nuorten ja aikuisten sirkustaiteen harrastusta sekä järjestää sirkusesityksiä ja -tapahtumia (Circus Helsinki, Toimintasuunnitelma 2021).

Koulu tarjoaa laajan oppimäärän mukaista taiteen perusopetusta, ja opetusta on tarjolla kaiken ikäisille vauvasta vaariin. Koulu nimeää opetussuunnitelmassaan tavoitteisiinsa oppilaiden fyysisten, henkisten, sosiaalisten ja taiteellisten ominaisuuksien kehittämisen ja tukemisen. Harjoitusten on määrä kehittää oppilaiden motorisia perustaitoja ja sirkustaiteelle keskeisiä lajitaitoja. Sirkuskoululaiset saavat myönteisiä kokemuksia esitysten valmistamisesta sekä esiintymisestä, ja ryhmämuotoinen opetus tukee pitkäkestoisten sosiaalisten suhteiden syntyä. (Circus Helsinki, Opetussuunnitelma 2018.) Circus Helsingin nettisivuilla sirkusharrastusta kuvataan näin: “Sirkus on yhteisöllinen ja monipuolinen harrastus: harjoittelu kehittää luovuutta, esiintymistaitoa, liikkuvuutta, koordinaatiota ja vuorovaikutustaitoja.” (Circus Helsinki, Circus Helsinki).

1.2 Circus Helsingin intensiiviryhmät

Opinnäytetyön rajaamiseksi taiteellisen työn kehittäminen on tämän hankkeen aikana keskittynyt erityisesti Circus Helsingin kolmeen intensiiviryhmään. Circus Helsingin intensiiviryhmät ovat nimensä mukaisesti ryhmiä, joissa harjoittelu on muita ryhmiä intensiivisempää. Ryhmiin hakeudutaan pääsykokeen kautta, ja harjoituksia on useita kertoja viikossa. Intensiiviryhmiä on kolme: Valmennusryhmä, Konkarit ja Esiintyvä ryhmä.

Valmennusryhmä, joka tunnetaan myös nimellä Kepet, on 7–12-vuotiaiden intensiiviryhmä, jossa on 24 oppilasta. Ryhmä harjoittelee 4 tuntia viikossa kolmen opettajan johdolla.

Konkarit-ryhmässä harjoittelee 24 13–18-vuotiasta oppilasta kolmen opettajan johdolla. Konkareilla on niin ikään 4 harjoitustuntia viikossa. Useat Konkari-ryhmän oppilasta ovat siirtyneet ryhmään Valmennusryhmästä, ja harjoitusvuosia on takana useita. Konkariit suorittavat taiteen perusopinnojen syventävän vaiheen opintoja ja valmistavat kolmantena Konkari-kautenaan lopputyön valitsemassaan sirkuslajissa.

30 oppilaan Esiintyvä ryhmä harjoittelee 12 tuntia viikossa kolme tuntia kerrallaan, ja oppilaat ovat 10–20-vuotiaita. Vakituksia opettajia ryhmällä on tällä hetkellä 4. Lisäksi vierailevat opettajat tuovat ryhmän harjoituksiin variaatiota ja uusia lajeja. Esiintyvän ryhmän opetus on esityspainotteista ja ryhmä esiintyy useita kertoja vuodessa Circus Helsingin omissa tapahtumissa, erilaisissa ulkopuolisissa tapahtumissa ja festivaaleilla niin Suomessa kuin ulkomailla. Opetus- ja kulttuuriministeriö on nimennyt Circus Helsingin Esiintyvän ryhmän Nuori Suomi -kulttuurilähettilääksi.

Kuva 1 Esiintyvän ryhmän nuoret esiintyjät pääsevät harjoittelemaan esiintymistä niin sisä- kuin ulkolavoilla.

1.3 Tarve

Taiteen perusopetus (myöhemmin TPO) on koulun ulkopuolista, ensisijaisesti lapsille ja nuorille tarkoitettua eri taiteenalojen opetusta, jossa oppilaat saavat valmiuksia ilmaista itseään ja hakeutua taiteenalan ammatilliseen ja korkea-asteen koulutukseen (Opetushallitus, Taiteen perusopetus). Circus Helsingillä annetaan laajan oppimäärän

mukaista taiteen perusopetusta. Laajan oppimäärän opinnot sirkustaiteessa koostuvat 800 opetustunnin perusopinnoista ja 500 opetustunnin syventävistä opinnoista. Perusopintojen aikana opetellaan eri sirkuslajien perustekniikoita, ja oppilas saa kokemuksen sirkustaiteesta monipuolisena taiteenalana. Syventävissä opinnoissa oppilas valitsee oman lajinsa, jossa hän syventää oppimistaan ja valmistaa lopputyönsä. (Opetushallitus, sirkustaide taiteen perusopetuksessa.) TPO-ryhmät seuraavat Circus Helsingin opetussuunnitelmaa, jossa yhtenä opetustavoitekokonaisuutena on ilmaisu ja esiintyminen. Taiteen perusopetusta antavien ryhmien opetus painottuu kuitenkin Circus Helsingillä vahvasti akrobatiaan ja eri sirkuslajien harjoitteluun. Koulun upeat tilat ja laaja sirkusvälineistö inspiroivat vahvasti akrobatia- ja lajiharjoitteluun, jolloin ilmaisharjoitukset jäävät helposti vähemmälle huomiolle.

TPO-ryhmät esiintyvät kerran vuodessa kevätjuhlissa, kun taas Esiintyvän ryhmän oppilaat esiintyvät erilaisissa tapahtumissa noin 60 kertaa vuodessa. Ero Esiintyvän ryhmän ja TPO-ryhmien esiintymismahdollisuuksissa ja valmiuksissa on valtava. Eri ryhmien yhdenvertaistamiseksi koulun tavoitteena on, että kaikille ryhmille olisi tarjolla esiintymismahdollisuuksia ja esiintymistä harjoiteltaisiin pitkin vuotta erilaisin tavoittein. Circus Helsingillä on perusopintojen ilmaisun ja esiintymisen tavoitteiksi asetettu, että oppilas oppii ilmaisemaan itseään luovasti ja luontevasti sirkustaiteen keinoin, oppii esityksen valmistamisesta ja saa kokemuksia esiintymisestä sekä ymmärtää, että sirkusesityksessä voidaan käyttää monia eri taidemuotoja. Syventävien opintojen aikana tavoitteet ovat, että oppilas oppii käyttämään sirkustaitoja itseilmaisuun ja kehittää omia ideoitaan, tuntee sirkusesityksen rakennetta ja esityksen valmistamisprosessia, osaa itse valmistaa esityksen tai osan kokonaisuudesta sekä valmistaa syventävien opintojen lopuksi lopputyöesityksen. (Circus Helsinki, Opetussuunnitelma 2018.) Saavuttaakseen nämä tavoitteet oppilaalla tulisi olla mahdollisuus harjoitella esityksen valmistamista ja esiintymistä koko opintojensa ajan. Kevään 2019 kevätjuhlanäytöksissä useat oppilaat ja vanhemmat kertoivat esiintymisen olleen vuoden kohokohta. Muutama oppilas kertoi jatkavansa sittenkin sirkusharrastusta vielä seuraavallakin kaudella, kun esiintyminen oli niin kivaa. Tätä esiintymisen iloa voitaisiin vahvistaa ja tukea lisäämällä esiintymiskertoja ja -harjoituksia kausi- ja tuntisuunnitelmiin.

Tämä kehittämistutkimus on saanut alkunsa tarpeesta ymmärtää, miten opettajia voisi auttaa ja kannustaa luovien harjoitusten lisäämisessä opetukseen ja esitysten tekoprosessissa. Tutkimuksen on tarkoitus tuottaa tietoa siitä, millaisia työvälineitä ja koulutusta opettajat kaipaavat esitysten teon tueksi ja millaiset konkreettiset välineet voisivat toimia ilmaisullisten harjoitusten välineinä.

2 ESIINTYMINEN SIRKUKSESSA

Sirkus on esittävää taidetta. Voiko sirkuskoulu, jossa ei esiinnyttä olla sirkuskoulu lainkaan vai onko se vain temppukoulu? Tässä kappaleessa syvennyn sirkuksen käsitteeseen opinnäytetyön teoreettisena viitekehyksenä.

2.1 Mitä on sirkus?

Sana sirkus juontaa juurensa kreikan sanasta *kirkos*, joka merkitsee pyöreää (Vainio 2019, 12). Perinteisesti sirkusta on esitetty pyöreillä lavoilla ja maneeseilla, ja perinteisen sirkuksen tarkoitus on kautta aikojen ollut viihdyttää katsojia. Uuden sirkuksen myötä sirkusartistit nousevat mitä erilaisimmille lavoille sekä ympäristöihin ja esityksiin on tullut mukaan uusi syvyys, kun pelkän viihdyttämisen sijaan halutaan koskettaa ja herättää tunteita. Tomi Purovaara esittää sirkuksen ytimen olevan sen esiintyjä, ihminen, ja sirkuksen perusyksikön olevan ihmisen tuottama liike, jolla esiintyjä koettelee fyysisen ilmaisunsa rajoja. (Purovaara 2005, 14-15.) Nykysirkus voi sijoittua mihin tahansa, näyttämöille, kadulle tai vaikka metsään. Emma Vainio kuvaa sirkusta kokeilevana kujeiluna, joka tapahtuu fyysisesti yleisön edessä, mutta herättää jotain voimakasta myös katsojan sisällä (Vainio 2019, 10). Sirkus ei ole vain temppuja, vaan fyysistä ilmaisua, jonka avulla katsojassa herätetään tunteita. Parhaimmillaan sirkus tarjoaa katsojalle hetken irrottautua arjesta ja vain nauttia sirkuksen ilosta ja tunnelmasta. Purovaara esittää sirkuksen syvimmäksi merkitykseksi ilon ja toivon tuomisen ihmisille, sillä sitä se on ollut kautta aikojen (Purovaara 2005, 24).

2.2 Sirkuksessa esiintyminen

Noustessaan maneesille sirkusesiintyjä tuo yleisön eteen vuosien työn tuloksen, joka kiteytyy muutaman minuutin esitykseen. Yhteen sirkusesitykseen mahtuu useita temppuja, joista jokaista on harjoiteltu vuosien ajan. Katsojalle helpolta näyttäytyvä temppu on vaatinut tuhansia toistoja. Yleisön edessä esiintyminen on samalla jännittävää ja palkitsevaa. Yleisön suosionosoitusten aikaansaama onnentunne puskee

esiintyjää jatkamaan harjoittelua ja nousemaan lavalle yhä uudestaan. Sirkuksen keinoin esiintyjä ilmaisee itseään, kertoo tarinaa ja herättää katsojissa tunteita ja ajatuksia. Purovaara esittää, että esiintyjän fyysinen taito on aina ollut sirkuksen ytimessä. Hänen mukaansa esiintyjä voi myös ilmaista tunnetta, mutta toisin kuin näyttelijät sirkusartisti ilmaisee itseään aina fyysisen liikkeen kautta, ja puhetta käytetään harvoin. Sirkusesiintyjän esitys on aina myös juuri tässä hetkessä tapahtuvaa. Esiintyjä ei esitä loukkaantuvansa tai kuolevansa kuten näyttelijä, vaan vaara on konkreettisesti läsnä juuri tässä hetkessä. Tempun epäonnistuminen voi johtaa vakavaan loukkaantumiseen täyden katsomon edessä. (Purovaara 2005, 88-89.) Teatteriohjaaja Alma Lehmuskallio esittää sirkusartistien tuovan yleisön eteen hyvin intensiivisiä läsnäolon sävyjä, jotka kumpuavat fyysisesti vaativien liikkeiden vaatimasta keskittymisestä (Vainio 2019, 222).

2.3 Sirkus Suomessa

Suomessa sirkus on suosittu harrastus, jonka harrastajamäärät ovat olleet jo pitkään vahvassa nousussa. Ammattilaiskentällä suomalaiset sirkusartistit tuottavat kansainvälisesti kiinnostavaa ja korkeatasoista nykysirkusta ja samalla kaikkien tuntema Sirkus Finlandia on pitänyt myös perinteisen kiertävän sirkuksen elinvoimaisena (Sirkuksen tiedotuskeskus). Suomen nuorisosirkusliittoon kuuluu 46 sirkuskoulua ympäri maan, ja harrastajia on yhteensä noin 10 000. Ammattiin valmistavia kouluja on Suomessa kaksi. Koulutuskeskus Salpauksen sirkuslinjalta valmistuu sirkusartisteja ja Turun taideakatemian sirkuslinjalta sirkusohjaajia. (Vainio 2019, 212.)

3 SIRKUSPEDAGOGIIKKA

Circus Helsingin oppimiskäsitys perustuu ajatukseen, että oppilas on itsenäisesti ja aktiivisesti toimiva yksilö, joka asettaa itselleen tavoitteita. Onnistumisen kokemukset ja omiin tavoitteisiinsa pääseminen kasvattavat oppilaan sisäistä motivaatiota harjoitteluun. Jokaisen oppilaan annetaan oppia ja edistyä omaan tahtiinsa, ja oppilaita kannustetaan löytämään omat tapansa oppia. Ilon ja yhdessä tekemisen kautta oppilaat oppivat luottamaan omiin taitoihinsa, ja opettajan kannustava palaute auttaa oppilaita vahvistamaan itsetuntoaan. Opettaja luo tunneille myönteisen ja inspiroivan tunnelman, joka mahdollistaa niin fyysisesti kuin psyykkisestikin turvallisen harjoitusympäristön, jossa jokainen oppilas voi tuntea itsensä tervetulleeksi ja yhdenvertaiseksi. (Circus Helsinki 2018, Opetussuunnitelma.)

Tomi Purovaara nimeää teoksessa *Conversations on Circus Teaching* sirkusopettajan tärkeimmiksi ominaisuuksiksi avoimuuden sekä kyvyn kuunnella, havainnoida ja jakaa, kun fokus sirkuksen opettamisessa on siirtynyt opettajasta oppilaaseen (Purovaara 2014, 20). Sirkuksen useat lajit luovat nuorisosirkuskoulun opettajalle haasteen, sillä kukaan ei hallitse niitä kaikkia, ja silti opettajan tulee kyetä opettamaan niitä oppilaille. Heittäytymällä, havainnoimalla ja kuuntelemalla opettaja voi auttaa oppilasta etenemään myös lajeissa, jotka eivät ole hänen omaa erikoisalaansa. Kiinassa omat oppinsa saanut ja nykyisin Australiassa opettava Lu Guang Rong ajattelee, että jokaisessa oppilaassa on joku hyvä ominaisuus ja jokaisella on oma tapansa oppia. Näiden löytäminen on opettajan tehtävä. Kyetäkseen tähän opettajan tulee oppia tuntemaan oppilaansa ja työskennellä jokaisen oppilaan kanssa koko sydäimestään. Lontoon Circus Space -koulussa vaikuttava Glen Stewart on samoilla linjoilla kiteyttäessään hyvän opettajan olevan sellainen, joka pystyy muovaamaan omia opetusmetodejaan oppilaiden erilaisten oppimistapojen mukaan. (Purovaara 2014, 21-25.)

Circus Helsingin opettajat ovat pohtineet opettajuuttaan, kun heitä on haastateltu opettajaesittelyjä varten. Lähes kaikki opettajat mainitsevat opetuksensa kulmakiviksi ilon ja kannustavan ilmapiirin sekä oppilaiden yksilöllisten vahvuuksien tukemisen. Sirkusopettaja Matleena Laine kertoo pyrkivänsä opetuksessaan löytämään jokaisen oppilaan omat voimavarat, vahvuudet ja kiinnostuksen kohteet. Häntä kiinnostaa op-

pilaiden mielen ja kehon avaaminen uusille tavoille tehdä sirkusta ja hän sanoo luovuuden kulkevan käsi kädessä onnistumisentunteen ja ilon kanssa. Ghia Fieandt on erityisen kiinnostunut jokaisen oppilaan omasta liikekielestä, jota hän kuvaa sormenjäljen kaltaiseksi, yhtä yksilölliseksi leimaksi. (Circus Helsinki, Opettajat.)

Seppo Heino painottaa *Valmentautumisen psykologia* -teoksessa liikuntavalmennuksessa valmentajan ja valmennettavan vuorovaikutuksen merkitystä. Hän toteaa valmennussuhteen olevan hyvin herkkä ja luottamuksellinen, ja etenkin non-verbaalisella viestinnällä on suuri merkitys valmennuksessa. (Heino 2010, 114-116.) Teoksessa *Nuoren urheilijan fyysinen harjoittelu*, nostetaan innostaminen ja motivoiminen sekä turvallisen ja kannustavan oppimisilmapiirin luominen ovat valmentajien tärkeimmäksi tehtäväksi, sillä niin harrastajat saadaan tulemaan treeneihin yhä uudelleen ja harjoittelemaan sinnikkäästi (Seppänen, Aalto, Tapio 2010, 50-51).

Sirkuspedagogiikka, jota on tutkittu hyvin vähän, on monilta osin hyvin samankaltaista kuin liikuntapedagogiikka, jossa tärkeimmäksi tavoitteeksi nähdään ihmisten kannustaminen monipuoliseen liikkumiseen. Tuire Autio ja Satu Kaski korostavat *Ohjaamisen taito* -kirjassa liikuntaharrastuksen tärkeyttä lasten kehityksessä ja kasvun tukemisessa. He toteavat, että liikunnasta tulisi tehdä ensisijaisesti hauskaa ja nautinnollista toimintaa, jossa lapsi saa onnistumisen kokemuksia.

“Liikuntaharrastus vaikuttaa lapsen kokonaisvaltaiseen kehitykseen. Se vaikuttaa käsitykseen itsestä, itsetuntoon ja fyysiseen minäkuvaan.” (Autio ja Kaski 2005, 10).

Autio ja Kaski esittävät, että liikunta on oppimisen väline, jonka kautta lapsi kokee ja oppii ymmärtämään maailmaa. Aikuisen tehtävä on tukea ja kannustaa lasta liikkumaan. Aikuisen tulee olla turvana ja valmiina ottamaan kiinni, mutta myös päästää irti ja antaa lapsen kokeilla ja oppia omassa tahdissaan. (Autio ja Kaski 2005, 41.)

Sirkus antaa liikkumiselle uuden ulottuvuuden, kun lapsi pääsee liikkuessaan myös ilmaisemaan itseään. Useat lajit, monipuolisuus, esiintyminen ja kilpailun puuttuminen tekevät sirkuksesta hauskan lajin, jossa suorituspaineeet loistavat poissaolollaan. Uusien temppujen oppiminen innostaa lapsia ylittämään itsensä yhä uudelleen, ja sirkuksen avoin ja kannustava ympäristö luo tähän oivat puitteet. Useat liikuntaharrastukset

tähtäävät vahvasti kilpailuun, joka motivoi kilpailusuuntautuneita lapsia, mutta nostaa osallistumisen kynnystä valtavasti heille, jotka eivät nauti kilpailusta. Sirkuksessa jokaisen on mahdollista löytää itselleen sopiva laji, ja erilaiset vartalontyypit ovat rajoitteiden sijaan rikkaus. Harjoittelu ei tähtää kilpailuun, ja jokaisen oppilaan harjoittellessa omaa lajia ei vertailua ryhmän sisälläkään ilmene niin paljon. Rong toteaa oppilaiden fyysisten ominaisuuksien viitoittavan lajin valintaa jo uran aikaisessa vaiheessa (Purovaara 2014, 21). Kun jokaiselle on mahdollista löytää laji, jossa loistaa, on sirkus avoin kaikille. Uskon tämän olevan yksi syy siihen, miksi sirkus koetaankin niin mielekkääksi harrastukseksi. Se on avointa, suvaitsevaa ja hyväksyvää. Jokainen hyväksytään arvokkaaksi ja yhdenvertaiseksi osaksi ryhmää omana itsenään, ilman kilpailua ja arvojärjestykseen asettamista.

Sirkusopettajan yksi suuri haaste on, että sirkukseen syntyy jatkuvasti uusia välineitä, parhaimmillaan oppilaan itse keksimiä tai kehittämiä. Sirkusopettaja ei voi nojata perinteeseen tai yhteen ainoaan oikeaan tekniikkaan kuten vaikka baletinopettaja (Purovaara 2014, 19). Keskiössä on oppilaan oman liikekielen löytäminen valitsemallaan välineellä, jolloin opettajaa tarvitaan enemmän kannustajana kuin valmiin tekniikan opettajana. Havainnointi, kuuntelu ja kannustaminen näyttävät jälleen opettajan tärkeimpinä työkaluina.

4 LUOVUUS JA ILMAISU OSAKSI SIRKUSTUNTEJA

Kehittämistyön tavoitteena on luovien ilmaisu- ja esitysharjoitteiden tuominen säännölliseksi osaksi kaikkien ryhmien harjoituksia. Esiintymisharjoitusten tuominen luonnolliseksi osaksi opetustuntia saa oppilaat tottumaan esiintymiseen ja poistaa jännitystä ja painetta kevätjuhlaesityksestä. Tavoitteena on, että kaikki sirkuskoulun oppilaat saisivat paitsi teknistä opetusta myös monipuolista luovuutta ja esiintymistaitoja kehittävää opetusta. Kehittämistyön pitempiäaikaisena tavoitteena on opetuksen ja esitysten taiteellisen laadun kehittäminen. Luomalla taiteellisesti korkeatasoisia esityksiä ryhmille avautuu heille mahdollisuus esiintyä myös muissa tilaisuuksissa kuin kevätjuhla viikon oppilasnäytöksissä kerran vuodessa. Pyrkimyksenä on luoda oppilaille nykyistä enemmän esiintymismahdollisuuksia.

Kuva 2 Korkea tekninen taso ja vahva ilmaisu luo mahdollisuuksia esiintyä erilaisissa tilausnäytöksissä. Kuvassa esiintyvän ryhmän Verso-esitys Millenium-palkintogaalassa.

4.1 Tutkimusmenetelmät

Etnografia on antropologiasta syntynyt tutkimusmenetelmä, joka tutkii kulttuureita kenttätöissä. Tällöin tutkija elää ja osallistuu toimintaan tutkittavan yhteisön jäsenenä saavuttaakseen syvällisen ymmärryksen ilmiöstä sen aidossa kontekstissa. Tutkimusstrategiani on monimenetelmäinen, ja olen etnografiselle tutkimukselle tyypillisesti edennyt tutkimuksessani havainnoinnin, teemahaastattelujen ja dokumenttien avulla.

(Kananen 2014, 9-14.) Etnografisen tutkimusotteen valinta oli luonnollinen, sillä elän tutkittavan ilmiön keskellä, eikä aiheesta ole aiempaa tutkimusta.

Aloitin aiheeseen perehtymisen oppilas- ja opettajakyselyillä, jotka toteutettiin osana sirkuksen vuosittaisia palautekyselyitä. Sähköisen kyselyn etuna oli laajan aineiston nopea ja tehokas kerääminen yksittäisiin kysymyksiin (Ojasalo, Moilanen, Ritalahti, 2010, 108). Kyselyillä kartoitin oppilaiden ja opettajien kokemuksia esiintymisen ja ilmaisun tärkeydestä sirkuksessa, ja tuloksien pohjalta aloitin syvällisemmän perehtymisen aiheeseen havainnointia ja haastatteluja hyödyntäen.

Havainnointi on tärkeä osa etnografista tutkimusta. Se on tiedonkeruumenetelmä, jossa tutkija seuraa toimintaa. (Kananen 2014, 79.) Olen tehnyt havaintoja seuraamalla useiden ryhmien opetusta. Havainnointi on ollut tällöin suoraa havainnointia, jossa opettajat ja oppilaat ovat olleet tietoisia läsnäolostani, vaikka he eivät ole tienneet, mitä seuraan. Esiintyvän ryhmän kohdalla havainnointi on ollut osallistuvaa havainnointia, sillä olen itse osallistunut toimintaan opettajana. (Kananen 2014, 81.) Tutkimuksellinen havainnointi on systemaattista tarkkailua, jota tässä tutkimuksessa tein sen luonnollisessa ympäristössä (Ojasalo ym., 2010, 103). Havaintoni kirjasin havainnointipäiväkirjaan ja havainnointia tein koko hankeen ajan.

Haastattelut tein ryhmähaastatteluina, jonka etuna on rennossa ilmapiirissä syntyvä monipuolisempi keskustelu (Ojasalo ym., 2010, 101). Haastatteluun kutsuin kaikki intensiiviryhmien ohjaajat ja osallistumisprosentti oli 75 %. Ohjasin keskustelua teemojen mukaan, mutta annoin keskustelun rönnyillä välillä vapaasti.

4.2 Mistä kaikki alkoi?

Esitysten kehittäminen Circus Helsingillä on pyörinyt mielessäni useiden vuosien ajan ja olen kerännyt näiltä vuosilta havaintoja sekä opetustilanteissa, kevätjuhlanäytöksissä että opettajainhuoneessa käydyissä keskusteluissa.

Havaintojeni mukaan opetuksessa keskitytään todella paljon akrobatian harjoitteluun. Seuraavaksi suosituimmaksi lajiksi näyttäisi tulevan ilma-akrobatia ja kolmanneksi jongleeraus ja tasapainoilu. Akrobatiassa oppilaiden taitotaso kulkee käsi kädessä ryhmän tason kanssa. Perustasolla harjoitellaan akrobatian perusteita ja jatkotasolla jo

vaikeita akrobatialiikkeitä sekä niiden yhdistelmiä. Muissa lajeissa harjoitellaan kuitenkin kaiken tasoisissa ryhmissä yhä perusteita. Tämä kertoo suoraan siitä, että akrobatiaa harjoitellaan sirkuksella tavoitteellisesti ja paljon, kun muita lajeja vain kokeillaan. Ryhmän valintaa viitoittavat tasokuvaukset ottavat kantaa ainoastaan oppilaan akrobatian taitotasoon. Jokaisella tunnilla harjoitellaan eri sirkuslajeja, jolloin mihinkään lajiin ei syvennytä, eikä kausisuunnitelmia ole tehty niin, että ne keskittyisivät eri kausina eri lajeihin, jolloin samaa lajia pääsisi harjoittelemaan peräkkäisissä harjoituksissa ja kehittyminen olisi mahdollista. Esitys-, ilmaisu- ja improvisaatioharjoituksia on havaintojeni perusteella tehty todella harvoin. Akrobatiaan painottuvan harjoittelun arvioin johtuvan koulun vallitsevasta opetuskulttuurista, jossa akrobatiaa korostetaan ja arvostetaan suuresti ja akrobatian harjoitteluun tarkoitettuihin välineisiin on satsattu paljon. Suuressa tilassa, joka on täynnä akrobatiavälineitä, laji korostuu kuin itsestään.

Marraskuussa 2019 tein kaikille opettajillemme sähköisen kyselyn, jonka yhtenä osiona selvitin opettajien kokemusta esiintymisen opettamisesta ja siitä, millaista tukea he kaipaaisivat esitysten tekoon. Kyselyyn vastasi 18 opettajaa ja vastausprosentti oli 44 %. Vastaukset kerättiin anonyymisti.

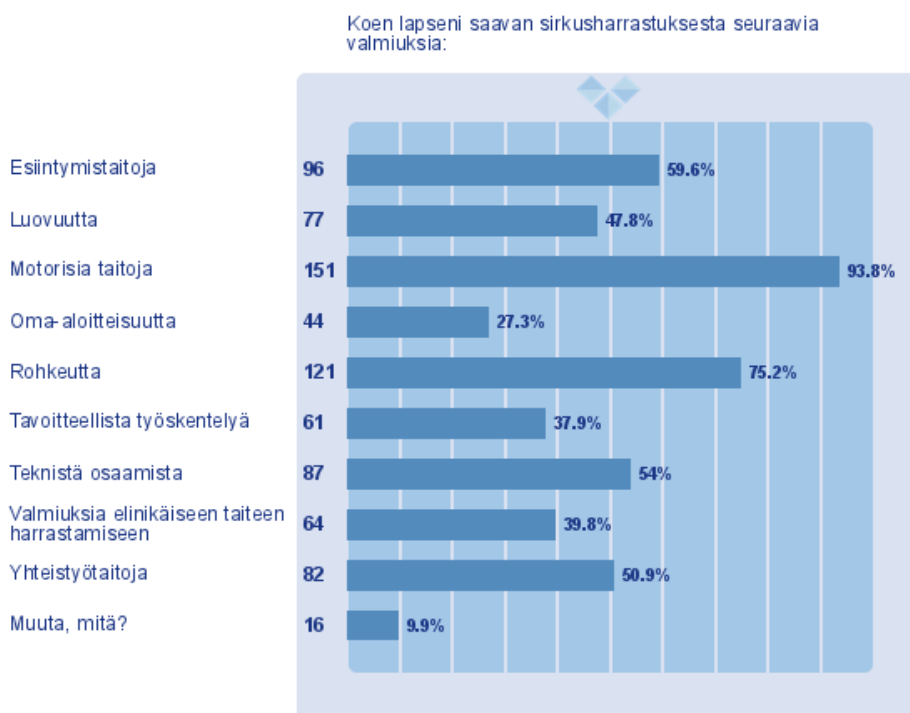
Kyselyssä sirkustunneilla opetettavia taitoja pyydettiin asettamaan tärkeysjärjestykseen asteikolla 1–5, jossa 1= ”ei kovin tärkeä opetuksessani” ja 5= ”erittäin tärkeä opetuksessani”. Suurimman keskiarvon 4,9 sai motoriset taidot ja vähiten tärkeäksi opettajat listasivat esiintymistaidot keskiarvolla 3,1. Esiintymistaitoihin liittyviä koulutuksia opettajat toivoivat improvisaatio-, luovuus- ja ilmaisuharjoituksista.

5 opettajaa vastasi, ettei tarvitse tukea esitysten valmistamiseen. Yksi opettaja toivoi koreografiaideoita ja yksi ideoita siihen, miten vanhempien oppilaiden kanssa voisi ideoida ja valmistaa esityksen. Toinen opettaja toivoi tukea nuorten lasten kaitsemiseen esityksentekovaiheessa. Lisäksi toivottiin haastelistaa eri sirkuslajeista, joita harvoin esitetään, jotta kaikki kevätjuhlan esitykset eivät olisi akrobatiaa.

Kyselyn tulokset käytiin läpi opettajien kokouksessa, missä tuloksia vielä yhdessä analysoitiin. Esiintymistaitojen opettamisen tärkeyden matalaa keskiarvoa arvioitin selityksenä osittain sillä, että osa opettajista opettaa vain aikuisryhmiä, jotka eivät kuulu

TPO-opetuksen piiriin eivätkä esiinny kevätjuhlissa. Useat opettajat kertoivat, että aikaa luovuudelle ja esiintymisharjoituksille on liian vähän, kun ryhmät harjoittelevat vain tunnin viikossa ja että kevätjuhlaesitysten tekeminen vie kohtuuttomasti aikaa normaalista harjoittelusta. Esitysten lisäämiseen myös syyskauden loppuun suhtaututtiin kokouksessa kielteisesti.

Samaan aikaan oppilaiden vanhemmille tehtiin vastaava kysely, jossa vanhemmat arvioivat, mitä taitoja lapset oppivat tunneilla. Valmennusryhmän vanhemmat kokivat lastensa oppivan eniten esiintymistaitoja (100 %), luovuutta (100 %) ja motorisia taitoja (100 %). TPO-ryhmien vanhempien kyselyssä suurimmat vastausmäärät saivat motoriset taidot (93,8 %), rohkeus (75,2 %) ja esiintymistaidot (59,6 %). Tulokset viittaavat siihen, että vaikka opettajat eivät koe esitysharjoituksia tärkeäksi osaksi tunteja, kokevat vanhemmat lastensa kuitenkin oppivan tunneilla paljon myös näitä taitoja. Vertailua opettajien ja vanhempien kyselyn välillä on kuitenkin vaikea tehdä, sillä opettajien kyselyssä ei eroteltu intensiiviryhmien vastauksia eikä kysymysasettelu ollut täysin sama.

Kuva 3 Lasten ja nuorten ryhmien vanhemmille suunnatussa kyselyssä motoriset taidot ja rohkeus ovat opettajien kokemuksen kaltaisesti vahvasti esillä, mutta esiintymistaidot ja luovuus ovat myös saaneet useita vastauksia.

4.3 Oma roolini hankkeessa

Opettajia haastatteleamalla sekä tunteja havainnoimalla selvitin aluksi, millaisia työkaluja opettajat kaipaavat ilmaisullisten harjoitusten ja esitysten valmistamisen avuksi. Tutkimus oli kvalitatiivinen ja tutkimusotteeni etnografinen. Tein tutkimuksen kentällä havainnoimalla ja haastatteleamalla. Toteutin kokeiluja yhtenä työyhteisön jäsenenä yhdessä kollegoideni kanssa. Toimintaan osallistumalla ilmiö avautui minulle ja minun oli helpompi muodostaa laaja ymmärrys ilmiöstä (Kananen 2019, 14). Analysointia olen tehnyt pitkin prosessia ja reflektointia ilmiöstä olen tehnyt sekä opettajien että johtoportaan kanssa.

Saatuani haastattelujen ja havainnoinnin kautta selville, millaista tukea ja mitä välineitä opettajat kaipaavat luovien harjoitusten ja esitysten tekemiseen, aloitin koulutusten ja materiaalien kokoamisen opettajien tueksi. Jotta harjoitukset ja materiaalit olisivat mahdollisimman helposti lähestyttäviä, kokeilin kaikkien materiaalien käyttämistä omilla tunneillani tai opettajakokouksissa. Näin voin olla varma, että mukaan pääsi vain sellaisia harjoitteita, jotka on helppo toteuttaa ja jotka ovat oppilaille mielekkäitä. Omien sirkusopintojen aikaisten kokemusteni mukaan vääränlaiset harjoitukset toimivat vahvasti itseään vastaan ja yksikin liian raju ilmaisuharjoitus voi saada oppilaan sulkeutumaan täysin ja vihaamaan kaikkia ilmaisuharjoituksia. Tällaisia kokemuksia en luonnollisesti toivo yhdellekään oppilaalle, vaan toivon luovien ja ilmaisullisten harjoitusten toimivan oppilaiden itsetuntoa ja esiintymistä vahvistavina, voimaannuttavina kokemuksina.

5 ESITYSHARJOITUKSIA JA LUOVIA LEIKKEJÄ

Inka Tolonen toteaa *Luovuus opettajuudessa ja oppimisympäristöissä* -oppaassa luovuuden tarjoavan elämään työkaluja ja edistävän hyvinvointia sekä tuovan opetukseen iloa ja vaihtelua. Hän korostaa, että luovuus on kaikissa ihmisissä, ja sille on vain annettava mahdollisuus kukoistaa. (Tolonen 2014, 7.) Elisabeth Gilbert taas kiteyttää *Big Magic uskalla elää luovasti* -teoksessa luovuuden olevan ihmisen suhde inspiraation mysteeriiin (Gilbert 2015, 7). Sirkus on oiva paikka antaa oppilaiden luovuuden kehittyä ja kukoistaa. Keksimällä ja kehittämällä omia temppujaan ja sarjojaan he saavat onnistumisen kokemuksia turvallisessa ja kannustavassa ilmapiirissä sekä pääsevät toteuttamaan omaa luovuuttaan ja taiteellisuuttaan. Luovaa elämää voidaan kuvata laajennetuksi elämäksi, joka on kiinnostavampaa, vahvempaa ja onnellisempaa, ja jota ohjaa pelon sijasta uteliaisuus. (Gilbert 2015, 19.) Luovuus sirkuksessa ilmenee oivaltamisena. Se voi olla täysin uuden tempun tai välineen keksimistä, välineen uuden käyttötarkoituksen kehittämistä tai itsensä ilmaisemista oman sirkusesityksen kautta. Uusien ideoiden syntymiselle täytyy vain antaa aikaa opetuksessa ja hyväksyä, että opettaja siirtyy prosessin ajaksi sivuun, sparraajaksi, sen sijaan että aktiivisesti ohjaa oppilaita. Lasten luova työskentely voi näyttäytyä leikkinä, joka saattaa opettajasta tuntua opetusajan hukkaamiselta, vaikka leikkimällä kokeileminen on oiva tapa päästää luovuus valloilleen.

Seuraavissa kappaleissa esittelen hankkeen myötä toteutuneet toimenpiteet, joiden avulla luovan työskentelyn menetelmien ottamisesta mukaan tunneille pyrittiin tekemään opettajille mahdollisimman helppoa ja luontevaa. Opettajille järjestettiin koulutusta ilmaisullisten leikkien ja harjoitteiden vetämiseen. Konkreettisia välineitä ilmaisuharjoitusten vetämiseen tuotiin opettajien saataville ja hyvien ilmaisuleikkien leviämistä opettajalta toiselle pyrittiin edesauttamaan. Opettajille ja oppilaille tarjottiin mahdollisuuksia mennä katsomaan esityksiä niin sirkus-, tanssi- kuin teatteripuolelta inspiraation ja ideoiden saamiseksi.

Kuvat 4 ja 5 Esityksissä sirkusharrastajat pääsevät luomaan oman hahmonsä ja kokeilemaan, miten hahmo toimii yleisön edessä.

5.1 Koulutukset

Haastatteluissa ja palautekyselyssä opettajat toivoivat ilmaisu- ja esitysharjoitusten vetämisestä koulutuksia, joita järjestimme heille kaksi erilaista: keväällä 2019 ”ilmaissulliset leikit” sekä syksyllä 2020 ”improvisaatio ja sen hyödyntäminen sirkusopetuksessa”. Osallistuin itse koulutuksiin ja keräsin harjoituksista materiaalit myös niiden opettajien käyttöön, jotka eivät osallistuneet koulutuksiin. Koulutuksissa kaikkia harjoituksia kokeiltiin ja leikkejä leikittiin, jotta niistä jää opettajalle toiminnallinen muistijälki. Vuonna 2018 Circus Helsingillä pidetyssä *Leikin didaktiikka* -koulutuksessa Anna Saarelainen totesi, että leikkejä, joita tunneillaan vetää, olisi aina hyvä kokeilla itse, jotta niistä saa omakohtaisen kokemuksen. Tällöin leikin vetäminen ryhmälle on helpompaa, koska leikin ongelmakohdat on selvitetty. (Saarelainen, 2018.)

Inga Björn on klovneriaan erikoistunut sirkusartisti ja -ohjaaja, joka piti opettajille koulutuksen matalan kynnyksen ilmaisullisista leikeistä. Björn painotti koulutuksessaan, että ilmaisu ja luovuus kumpuavat leikeistä. Hän ujuttaa ilmaisuharjoituksia leikkeihin, jolloin osallistujat saa ”huijattua” niihin mukaan. Näin paineet siitä, mitä lavalla tekee ja kuka katsoo, kaikkoavat, ja harjoituksiin on paljon helpompi heittäytyä.

(Björn, 2019.) Seija Liukko korostaa hänkin *Ilmaisua ipanoille* -kirjassa leikin merkitystä. Leikin kautta lapset oppivat hahmottamaan maailmaa, ja erilaisten ilmaisu- ja roolileikkien avulla lapsi pääsee harjoittamaan aistejaan ja kehittämään tunne-elämänsä. Liukko esittää, että ilmaisukasvatuksella pyritään vahvistamaan luovaa elämänasennetta. Tavoitteena on, että lapsi oppii ilmaisemaan itseään eri keinoin. Ilmaisuopetuksessa lapsi pääsee käyttämään koko olemustaan kokonaisvaltaisesti sekä toteuttamaan itseään ja omia näkemyksiään. Hän toteaa pienten lasten olevan elinvoimaisia ilmaisijoita, jotka katsovat maailmaa avoimin silmin. Ilmaisukasvattajan tehtäväksi jää lapsen ilmaisunhalun, rohkeuden ja monipuolisten taitojen esille tuomiseen kannustaminen. (Liukko 1998, 9.)

Koostin Björnin koulutuksen pohjalta ilmaisulliset leikit -kortit, joista opettaja voi valita tunnilleen hyväksi havaittuja, matalan kynnyksen ilmaisuleikkejä. Kortit tulivat osaksi esiintymisharjoitusten työkalupakkia, jonka kokosin opettajille osana tutkimusprojektiani. Varmistaakseni, että kortteihin mukaan ottamani leikit ovat toimivia, koekelin niitä kaikkia omilla opetustunneillani. Leikkeihin oli helppo luoda omia variaatioita erilaisten ryhmien tarpeisiin ja taitotasoihin, ja niitä pystyi kehittämään loputtomiin. Rajana on vain opettajan oma mielikuviutus. Leikkejä voi käyttää alkuleikkeinä lämmittelyssä tai loppuleikkeinä, jolloin ne saadaan integroitua normaaliin tuntirunkoon viemättä aikaa muulta opetukselta. Koulutukseen osallistuneet opettajat ovat leikkineet opittuja leikkejä omissa ryhmissään, jolloin myös opettajapari on oppinut leikin. Näin harjoitukset ovat levinneet myös niiden opettajien repertuaariin, jotka eivät itse osallistuneet koulutukseen.

Improvisaatio tulee latinan sanasta *improvisus*, joka tarkoittaa ennalta näkemätöntä. Se on hetkessä tapahtuvaa, ennalta suunnittelematonta toimintaa, joka syntyy spontaanisti impulssien ja intuition lähteiltä. Pia Koponen yhdistää teoksessa *Improkirja* improvisaation heittäytymiseen, läsnäoloon sekä itsen ja muiden kuuntelemiseen. (Koponen 2004, 13.) Keskeistä improvisaatiossa on toisen ihmisen sanojen ja tekojen hyväksyminen ja esitetyn idean jatkaminen. Näyttelijät käyttävät erilaisia improvisaatioharjoituksia muun muassa ryhmäytymiseen, uuden materiaalin tuottamiseen, ongelmien ratkaisemiseen ja roolin rakentamiseen. (Koponen 2004, 19.) Arkikielessä improvisaatio-sanaa käytetään usein siihen, kun keksitään nopeasti luova ratkaisu johonkin tilanteeseen tai muutetaan suunnitelmaa lennosta.

Näyttelijä, sirkustaiteilija ja -ohjaaja Outi Ikonen piti opettajille koulutuksen improviisaatiosta sekä sen hyödyntämisestä sirkusopetuksessa ja esitysten tekemisessä. Tiiviin kahden tunnin koulutuksen aikana opettajat pääsivät kokeilemaan todella monta erilaista liikeimprovisaatioharjoitusta. Ikonen totesi koulutuksessa improviisaation sopivan erinomaisesti työkaluksi sukeltaa esityksen teemaan. Hänen kokemuksensa mukaan oppilaan on helpompi lähteä rakentamaan sirkusesitystä johonkin teemaan, jos itse teemaan on ensin päässyt tutustumaan. Koulutuksessa tutustuimme useisiin harjoituksiin, jotka keskittyivät juuri tähän ja joiden uskon tulevan kovaan käyttöön kevätjuhlien lähestyessä. Harjoitukset Ikonen oli valinnut liikeilmaisun puolelta, minkä hän perusteli sillä, että fyysiseen harrastukseen hakeutuneille oppilaille liikeilmaisuus on huomattavasti luontevampaa kuin sanalliset harjoitukset. Sirkusesityksissä puhetta käytetään hyvin harvoin, minkä vuoksi liikeilmaisun vahvistaminen onkin sirkuslaisille kaikkein tärkeintä. (Ikonen, 2020.)

Kokosin koulutuksen pohjalta improviisaatiokortit, joiden avulla opettajien on helppo valita tunneillensa sopivia improviisaatioharjoituksia Ikonen repertuaarista. Myös nämä kortit tulivat osaksi esiintymisharjoitusten työkalupakkia. Koulutukseen osallistuneet opettajat kokivat saaneensa useita uusia harjoituksia tunneillensa, joita he suunnittelivat ottavansa käyttöön jo heti seuraavalla viikolla.

5.2 Inspiraatiota esityksistä

Sana inspiraatio tulee latinan *inspiratio*-sanasta, joka tarkoittaa puhaltamista tai innoittamista (Tieteen termipankki). Maaretta Tukiainen esittää ”Viisi kysymystä inspiraation herättämiseen” -artikkelissa inspiraation olevan elementti, jota ihminen tarvitsee ollakseen luova. Hän toteaa, ettei inspiraatiota voi hallita, mutta sen todennäköisyyteen voi vaikuttaa hakeutumalla inspiroiviin tilanteisiin. (Tukiainen 2017.)

Opettajille ja oppilaille on kaudella 2019–2020 tarjottu useita mahdollisuuksia inspiroitua sirkuskentän esityksistä. Kävimme yhdessä katsomassa sirkusammattilaisten ja -opiskelijoiden esityksiä mm. Kukko-festivaaleilla, Uuden sirkuksen keskuksella Circolilla ja Kulttuurikeskus Stoassa. Opettajat pääsevät lisäksi maksutta kaikkiin Circus Helsingin omiin oppilasnäytöksiin ja Open Stage -iltoihin. Opettajat ovat osallistuneet esitysvierailuihin aktiivisesti ja kokeneet ne hyödyllisiksi. Yhteinen tekeminen, joka ei

suoranaisesti ole työtä, toimii samalla ryhmyttävänä toimintana, jossa opettajat pääsevät tutustumaan toisiinsa sirkuksen ulkopuolella. Syksyllä 2020 intensiiviryhmien opettajien oli määrä matkata Ranskaan seuraamaan kansainvälistä Circa-festivaalia. Tämän joudumme kuitenkin koronatilanteen takia lykkäämään. Sirkustaiteilija Olli Vuorinen kertoo muiden esityksen näkemisen olevan yksi parhaista tavoista oppia. Hän sanoo, että kun on nähnyt tarpeeksi paljon erilaisia esityksiä, muodostuu omaksi lähtökohdaksi lopuksi se, että mitä tahansa voi tehdä. (Vainio 2019, 215.)

5.3 Esitysharjoitusten työkalupakki

Hankkeen tuotoksena syntyi esiintymisharjoitusten työkalupakki, johon kokosin materiaaleja opettajien käyttöön. Hyväksi koetuista harjoitteista, leikeistä ja välineistä muodostui konkreettinen aarrearkku, josta opettaja voi valita tunneilleen sopivia välineitä ja ideoita vetäessään ilmaisuharjoituksia tai tehdessään esityksiä ryhmällensä. Kaikki pakkiin kerättävä välineistö testattiin intensiiviryhmien opetuksessa, ja lopulliseen arkkuun pääsivät vain hyväksi todetut materiaalit ja harjoitukset.

Työkalupakista löytyy koulutusten perusteella kokoamani kortit improvisaatioon ja ilmaisuleikkeihin, Lotta Uusitalo-Malmivaaran ja Kaisa Vuorisen Huomaa hyvä! -kortit, Sanna Wikströmin Lasten omat voimakortit, Pomenia satuseikkailu -kortit, Avril McDonalidin Jukka Hukka -tunnekortit, Guess What! -pantomiimipeli ja Eija Leskisen Ryhmä toimimaan –kirja sekä itse tekemäni tunnepalikat. Lisäksi pakissa on parien tai pienten ryhmien muodostamisen avuksi muistikortit, Kiviset ja Soraset -perhekortit ja tavalliset pelikortit. Lisäksi muistitikulla on esityksiin sopivia musiikkeja, jotka on lajiteltu valmiiksi eri teemaisiin kansioihin.

Työkalupakki on koottu siten, että se on visuaalisesti kaunis ja houkuttelevasti esillä opettajainhuoneen hyllyssä. Etsin pitkään sopivaa laatikkoa, johon saisin kaikki materiaalit kauniisti ja selkeästi esille, jolloin opettajan on helppo napata mukaansa tarvitsemansa korttipakka tai muu materiaali. Lopulta laatikoksi valikoitui kolmetasoinen lokerikko, jossa on eri kokoisia osioita. Tähän kaikki materiaali oli helppo lajitella niin, että kaikki on siististi omilla paikoillaan ja yhdellä silmäyksellä nähtävissä. Selkeää systeemiä on helppo ylläpitää, jolloin materiaalit myös palautuvat luonnollisesti takaisin omille paikoilleen seuraavan opettajan käyttöön.

Esitysharjoitusten työkalupakin materiaalit ovat olleet käytössä syyskaudella 2020. Suositujia ovat olleet varsinkin erilaiset pantomiimi ja improvisaatio -harjoitukset, joita on tehty useita eri korttipakkoja hyödyntäen. Pakin fyysinen olemassaolo on toiminut inspiraationa opettajain huoneessa, kun tunteja on suunniteltu. Salin oven läheisyyteen asetettuna siitä on ollut helppo napata korttipakka mukaan tunnille myös hetken mielihoituksesta. Uskon opettajien ottavan materiaaleja käyttöön yhä useammin, kun he keksivät ja oppivat toisiltaan yhä useampia tapoja hyödyntää niitä.

5.4 Puvut ja rekvisiitta mielikuvituksen herättäjinä

Circus Helsingillä on oma laaja puvusto, joka on vuosien mittaan rakentunut vastaamaan etenkin Esiintyvän ryhmän esiintymistarpeisiin. Osana kehitysprojektia pyysin opettajia esittämään toiveita rekvisiitasta ja puvuista eri teemaisiin esityksiin, jotta puvusto saataisiin laajennettua myös TPO-ryhmien käyttöön paremmin soveltuvaksi. Valmistuessaan puvut ja rekvisiitta tuodaan helposti saavutettavaksi joko tuomalla materiaali alas varastoista tai kuvaamalla käytettävissä oleva materiaali esiintymisharjoitusten työkalupakkiin, jolloin ryhmät voivat esityksiä suunnitellessaan valita kuvien avulla, mitä pukuja haluavat käyttää.

Kuvat 6 ja 7. Puvustuksen kautta rakennettuja hahmoja etäopetuskaudelta. Rekvisiitan avulla luodaan katsojille mielikuva siitä, millainen hahmo on. Kuvassa "Nelli Nörtti" korostaa hahmoaan silmälasien ja kirjan avulla, kun taas käsilaukku ja lierihattu luo mielikuvan hienostorouva "Agathesta".

Pukujen ja rekvisiitan avulla erilaisiin rooleihin on helpompi heittäytyä. Opettaja voi valita ryhmälle helposti toteutettavia teemoja ja rooleja valmiita pukuja hyödyntämällä. Tuula Pulli toteaa ”Teatteri ja draama lapsen mielen ja kielen rikkautena” -artikkelissa, että asusteet ja esineet toimivat roolimerkkeinä, jotka suojaavat esiintyjää, kun hän voi ”piiloutua” roolinsa taakse ja kestää silloin paremmin toisten katseita. (Pulli 2020, 293). Mielikuvituksen herättämiseen ei välttämättä tarvita mitään suurta. Jo pieni viittaus, kuten korvat tai häntä, voi toimia vahvana inspiraation lähteenä niin roolin löytämiseen kuin hahmo liikekielen tutkimiseen.

5.5 Ilmaisu osaksi intensiiviryhmien kausisuunnitelmaa

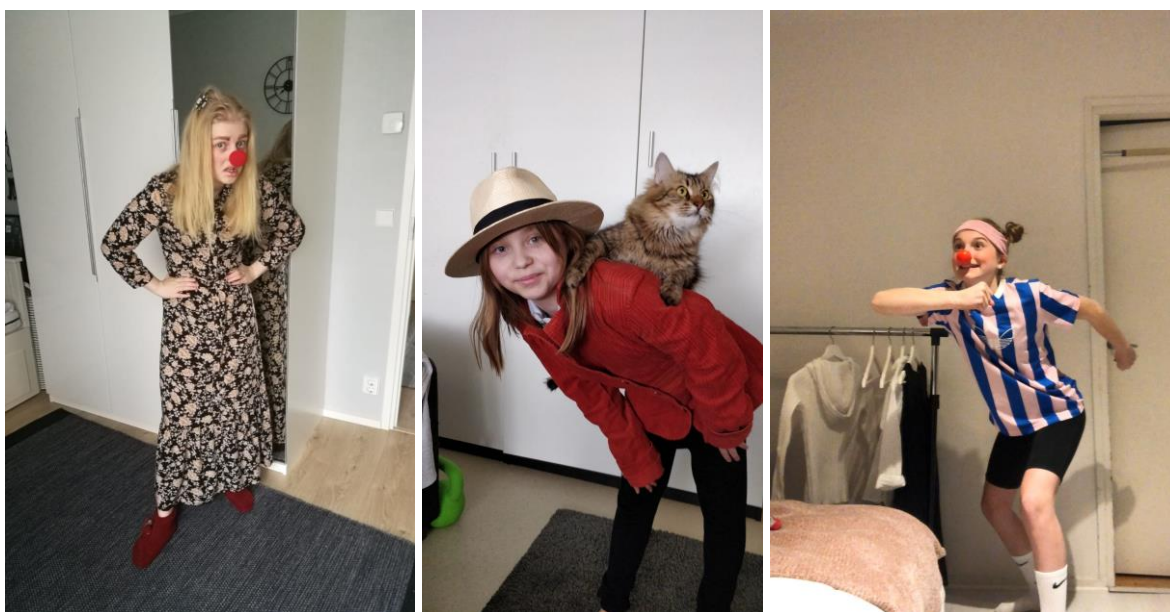
Yhtenä sirkuskoulun kehityskohteista on intensiiviryhmien opetuksen kehittäminen yhdessä ryhmien opettajien kanssa. Kehittämispalavereissa on käyty läpi ryhmien jo käytössä olevia käytäntöjä ja suunnitelmia sekä pohdittu, miten niitä voisi kehittää. Ryhmien kausisuunnitelman on määrä valmistua syksyllä 2020.

Keskusteluissa yhdeksi kehityskohteeksi valikoitui ilmaisuharjoitusten lisääminen opetukseen. Keväällä 2020 ryhmien opetukseen lisättiinkin ilmaisuharjoituksia pienissä ryhmissä. Oppilaat lähtivät innolla mukaan harjoituksiin, ja opettajat olivat tyytyväisiä kokeiluun. Opettajat kertoivat yllättyneensä siitä, kuinka hauskaa ilmaisuharjoituksia on vetää ja miten ennakkoluulottomasti oppilaat lähtivät mukaan harjoitukseen.

Intensiiviryhmien kausisuunnitelmiin lisättiin demopäivät sekä kevät- että syyskaudelle. Demopäivässä oppilaat pääsevät esiintymään vanhemmilleen ja sukulaisilleen itse luomillaan esityksillä. Oppilaat tekevät demopäiviin aina sekä opettajan ohjaaman ryhmänumeron yhdessä valitusta lajista että itse valmistamansa soolo- tai pienryhmäesityksen. Osa esityksistä on päässyt demopäivän jälkeen esitettäväksi myös sirkuksen Open Stage -iltaan tai sirkuksen ulkopuolisiin tapahtumiin. Toimivaksi koettu demopäiväkäytäntö on seuraavaksi määrä ottaa käyttöön kaksi kertaa viikossa harjoittelevien TPO-ryhmien kanssa.

5.6 Luovat harjoitukset etäopetuksessa

Keväällä 2020 Circus Helsinki joutui sulkemaan ovensa koronapandemian vuoksi ja kevätjuhlaesitykset peruttiin. Opettajat opettelivat uuden tavan opettaa verkon välityksellä hyvin lyhyessä ajassa, ja oppilaat osallistuivat loppukevään sirkustunneille videoiden ja verkkolivetuntien avulla. Osa etäopetuksesta toteutettiin opettajien valmistamien opetusvideoiden ja ohjeiden avulla, jotka toimitettiin oppilaille aina oman harjoituspäivän aamuna. Osa tunneista taas pidettiin ryhmien normaaliin harjoitusaikaan verkkolivetunteina. Opetuskauden päätyttyä teetin oppilaille tyytyväisyyskyselyn etäopetuskaudesta. Tyytyväisimpiä opetukseen olivat ne ryhmät (intensiiviryhmät ja muutama aikuisryhmä), joiden opetus toteutettiin pääasiassa verkkoliveinä, sillä oppilaat pystyivät tällöin osallistumaan tunnille ilman vanhemman apua, harjoitusrutiinit pysyivät mahdollisimman samankaltaisina kuin normaaliopetuksessa ja sosiaaliset kontaktit treenikavereihin sekä opettajiin säilyivät. Monet vanhemmat kertoivat olevansa ihan puhki auttaessaan lapsia koulutehtävistä suoriutumisessa, eivätkä heidän voimavaransa siksi riittäneet lasten ohjaamiseen vielä sirkustehtävien kanssa. Opettajan vetämä verkkotunti taas vapautti vanhemmat vastuusta ja antoi heille tunnin aikaa tehdä omia töitään, mistä he olivat todella kiitollisia.

Kuvat 7, 8 ja 9. Esiintyväryhmä pääsi luomaan omat klovnihahmonsia kotoaan löytyvien vaatteiden ja rekvisiitan avulla. Hahmolle tuli keksiä nimi, luonne ja liikkumistapa. Klovnit tapasivat toisensa useissa etäharjoituksissa zoomin välityksellä.

Opetus jouduttiin suunnittelemaan niin, että jokaisella oppilaalla olisi yhdenvertaiset mahdollisuudet tehdä etäharjoitukset riippumatta siitä, missä hän asuu ja mitä välineitä hänellä on käytössään. Monien sirkuslajien tekeminen oli siis lähes mahdotonta, jolloin luovia harjoituksia ilmestyiikin opetukseen moninkertainen määrä normaaliin verrattuna. Etäopetuksen aikana oppilaat pääsivät valmistamaan ohjeiden mukaan omia sirkusvälineitään, luomaan omia klovnihahmojaan, harjoittelemaan esityskampanusten ja meikkien tekoa sekä ideoimaan omia pieniä esityksiä ja haaveidensa kokopitkiä sirkusesityksiä. Etenkin intensiiviryhmien oppilaat osallistuivat opetukseen aktiivisesti ja toteuttivat annettuja tehtäviä ja harjoituksia, jotka he palauttivat kuvina tai videoina WhatsApp-sovellusta hyödyntäen. Etäopetus antoi aikaa toteuttaa asioita, joille ei normaalissa opetuksessa yleensä jää aikaa. Esiintyvän ryhmän oppilaiden luomia klovnihahmoja tullaan hyödyntämään myöhemmin esityksissä, ja kaudella 2021–2022 tulemme Esiintyvän ryhmän kanssa äänestämään oppilaiden ideoimista kokonaisuuksista yhden, jonka toteutamme kokopitkänä sirkusesityksenä.

6 ESITYSHARJOITUSTEN TYÖKALUPAKIN ESITTELY

Tässä kappaleessa esittelen tarkemmin esitysharjoitusten työkalupakista löytyvät materiaalit.

6.1 Huomaa hyvä! -toimintakortit

Erityispedagogiikan dosentti Lotta Uusitalo-Malmivaara ja erityisluokanopettaja sekä positiivisen pedagogiikan väitöskirjatutkija Kaisa Vuorinen ovat yhdessä tuottaneet Huomaa hyvä -kirjasarjan ja niihin liittyvät toimintakortit kasvattajien avuksi lasten luontevahvuuksien löytämisessä. Toimintakortit ovat 26 luontevahvuuden korttipakka, jossa varis kuvittaa eri vahvuuksia. Korttien kääntöpuolella on kuvaus kyseisestä vahvuudesta ja vinkkejä vahvuuden hyödyntämiseen, kasvattamiseen tai varovaisuuteen vahvuuden käytössä. Lisäksi pakasta löytyy neljä ohjekorttia, joissa on runsaasti vinkkejä korttien käyttöön. Kortteja voi käyttää lukuisilla eri tavoilla vahvistamaan lasten omaa minäkuvaa ja sanoittamaan omia vahvuuksia. Pakasta voidaan myös yhdessä valita kauden tai yksittäisen tunnin tai harjoitteen tavoite joko ryhmälle tai yksilölle. Ilmaisuharjoituksissa kortteja voi käyttää erilaisissa harjoituksissa, missä oppilaat pääsevät esittämään pakasta valitsemaansa vahvuutta. Tätä voi hyödyntää esimerkiksi eri pantomiimiharjoituksissa tai vetämällä pakasta jokaiselle esiintyjälle oma rooli.

6.2 Pomenian satuseikkailu -kortit

Lastentarhanopettaja ja sosiaalikasvattaja Marja-Liisa Laaksosen ja satutaiteilija Petronella Grahnin suunnittelemissa Pomenian satuseikkailu -korteissa on lasten motorista ja aistitoiminnallista kehitystä tukevia leikkejä ja tehtäviä. Kauniisti kuvitetuissa korteissa on luovuutta ja mielikuvitusta herätteleviä pieniä tarinoita, tehtäviä ja yhdessä pohdittavaa. Hauskan tarinan ja hahmon kautta voidaan yhdessä pohtia ryhmässä toimimista tai ottaa vaikka tunnin tavoitteeksi Elli Etanan rauhallisuus ja huomavaisuus, jotta kaikki saavat rauhassa tehdä temppeja. Korteista löytyvien harjoitusten lisäksi kortteja voi käyttää roolituksessa. Korteista löytyvä kuva ja hahmon luonteen kuvausta voi hyvin käyttää esiintyjän roolihahmon perustana.

6.3 Jukka Hukka -tunnekortit

Jukka Hukka -tunnekorttien avulla lapset oppivat tunnistamaan ja nimeämään tunteitaan ja siten käsittelemään tunteitaan paremmin. Korttipakassa on 12 kuvitettua tunnekorttia perustunteista, jotka kuuluvat 4–7-vuotiaiden lasten yleiseen sanavarastoon. Kortteja voi käyttää esimerkiksi alkupiirissä kartoittamaan, millä mielellä lapset ovat tulleet tunnille, sanoittamaan tunteita konfliktitilanteissa tai tunnin lopussa, kun käydään läpi, miten tunnilla meni. Lisäksi tunnekortit ovat oiva apu ilmaisuharjoituksissa, kun oppilas voi valita kortista tunteen, eikä hänen silloin tarvitse itse keksiä sitä. Korteissa on enemmän negatiivisia kuin positiivisia tunteita, mikä rajaa hieman niiden käyttömahdollisuuksia. Negatiivisten tunteiden ylivoima korteissa johtuu luultavasti siitä, että ne on suunniteltu käytettäväksi tunteiden käsittelyn apuna ja niitä käytetään ehkä usein konfliktitilanteiden selvittämiseen.

6.4 Lasten omat voimakortit

Sanna Wikströmin Lasten omat voimakortit -korttipakassa on 45 hauskaa toiminnallista harjoituskorttia, jotka sopivat erinomaisesti etenkin pienten lasten tunneille. Korttien teemat ovat itsetunto, itsemyötätunto, lepo, vahva keho, tunteet, hassuttelu ja unelmat. Teemat on värikoodattu, jolloin halutun teeman harjoitukset on helppo löytää pakasta. Korttien pienet tehtävät toimivat yksittäisinä harjoituksina, joista voi koostaa vaikka hauskan lämmittelyn. Hassutteluharjoituksissa on pieniä hassuttelutehtäviä, jotka vahvistavat oppilaan ilmaisua liikkeen ja äänen avulla. Tunnekortit sisältävät harjoituksia, joissa oppilas pääsee ilmaisemaan tunteen liikkeen avulla. Lämmittelyyn sopivia harjoituksia löytyy unelma- ja vahva keho -korteista. Loppupiiriin ja rentotutumiseen sopivia harjoituksia sen sijaan löytyy itsetunto-, itsemyötätunto- ja lepoteemaisista korteista.

6.5 Guess what! -peli

Pantomiimi- ja äänipeli Guess what! sisältää 54 kuvakorttia pantomiimiharjoituksiin. Puolet korteista on toimintaa kuvaavia ja puolet ääntä kuvaavia kortteja. Kortteja voi käyttää vetämällä pakasta esiintyjälle kortti, josta hänen tulee esittää muiden arvattavaksi ääni tai toiminta. Improvisaatioharjoituksena pakasta voi vetää kortteja, joista esiintyjien pitää nopeasti ottaa kuvan asia mukaan esitykseen.

6.6 Tunnepalikat

Tietokirjalija Mari Lankinen on kehittänyt positiivisten tunteiden palikat myönteisen mielialan vahvistamiseen, joihin tutustuin Höntsä-koulutuksessa tätä hanketta tehdessäni. Palikoiden tuntu ja konkreettisuus tuntui ihanan inspiroivalta ja halusin ehdottomasti palikat myös sirkukselle. Valitettavasti palikat ovat kuitenkin kaikkialta loppuunmyytyt, ja niinpä tein itse Huojuva torni -pelin palikoista omat myönteisten tunteiden palikat Hehku-palikoiden inspiroimana. Erivärisille palikoille kirjoitin 48 myönteistä, elämässä usein eteen tulevaa mielialaa, jotka osittain eroavat Hehku-palikoiden sanoista. Esimerkkisi ”miehekäs”-palikkaa en sukupuolineutraalin linjamme vuoksi ottanut mukaan valikoimaan.

6.7 Ryhmä toimimaan -kirja

Eija Leskisen *Ryhmä toimimaan* -kirja on vinkkiopas erilaisten ja eri-ikäisten lasten kanssa toimiville opettajille ja ohjaajille, jossa on paljon erilaisia harjoituksia eri teemoihin lajiteltuina. Kirjasta löytyy harjoituksia niin tutustumisleikkeihin, ryhmäytymiseen, keskittymiseen, kuin lämmittelyyn, tunnin lopettamiseen ja toiminnallisiin harjoituksiin. Kaikki harjoitukset eivät suoraan ole käytettävissä sirkustunneilla, mutta niitä on helppo tarvittaessa soveltaa ja kirjasta voi poimia omat suosikki harjoituksensa eri tilanteisiin. Omille muistiinpanoille on jätetty kirjassa tilaa, joihin opettajat voivat kirjoittaa toisilleen näkyväksi hyväksi havaittuja harjoituksia ja keksimiään sovelluksia harjoituksista.

6.8 Kortteja ryhmänjakoon

Sirkustunnilla jaetaan usein ryhmä pienempiin ryhmiin tai pareihin. Käyttämällä jakoon erilaisia kortteja tulee jaosta satunnainen, eivätkä oppilaat pysty ennakoimaan ryhmiä esimerkiksi asettumalla riviin tietyssä järjestyksessä.

Kiviset ja Soraset -pelissä on 4 kortin perheitä, joiden avulla ryhmä voidaan jakaa “perheisiin”. Ohjaajan tulee etukäteen valita pakasta sopiva määrä perheitä.

Tavallisista pelikorteista ohjaaja voi valita tarvitsemiaan ryhmittymiä, neljän hengen numeroita, pareja tai suurempia ryhmiä maittain. Ryhmän puoliksi jako onnistuu pelikorteilla ottamalla sopiva määrä kortteja kahta eri maata. Korttipakkaa voi myös käyttää lukuisilla muilla tavoin. Esimerkiksi voimatreenin voi tehdä päättämällä jokaiselle maalle jonkun voimaliikkeen, jota tehdään pakasta vedetyn numeron verran. Muistipelin nappuloiden avulla voidaan jakautua pareihin.

7 ARVIOINTI

Tässä kappaleessa arvoin opinnäytetyöprosessia ja hankkeen onnistumista sekä omasta että työn tilaajan näkökulmasta sekä pohdin tutkijapositioni.

Ryhmät, joissa luovia harjoituksia on toteutettu, ovat ottaneet harjoitukset hyvin vastaan. Ilmaisuleikeistä on nautittu ja opettajat ovat saaneet lisää itsevarmuutta ilmaisuharjoitusten mukaan ottamiseen opetuksessa. Konkreettiset välineet, kuten tunnekortit toimivat opettajan tukena ja innostavat oppilaita. Ilmaisuleikkejä on leikitty useissa ryhmissä, ja syyskaudella 2020 olen ilokseni nähnyt luovia harjoituksia tehtävän jo ensimmäisten opetusviikkojen aikana todella paljon enemmän kuin koskaan ennen. Taiteellisen työn kehittäminen on Circus Helsingillä vuosia jatkuva hanke, joka tämän opinnäytetyöprosessin aikana pääsi vasta alkuunsa. Tunnen kuitenkin opettajien asenteissa hentoja muutoksen tuulia ja uskon, että jatkamalla kehitystyötä tulemme näkemään yhä selvempää kehitystä ja pystymme jatkossa tarjoamaan yhä useammalle oppilaalle esiintymismahdollisuuksia useamman kerran kauden aikana.

Opettajat nauttivat uusien kaksi kertaa viikossa harjoittelevien ryhmien ohjaamisesta ja kokevat, että näissä ryhmissä on aikaa myös luovuudelle, oppilaiden omien lajien harjoitteluun ja esitysten tekemiselle. Harjoitusajan kasvaessa kehittyminenkin on luonnollisesti nopeampaa, mikä motivoi entisestään sekä oppilaita että opettajia. Jouluna 2020 kaikki 2 kertaa viikossa harjoittelevat ryhmät esiintyvät yhteisissä joulunäytöksissään, jolloin he pääsevät nousemaan parrasvaloihin kauden aikana tekemillään esityksillä.

Yhteiset esitysvierailut ovat toimineet todella hyvin. Opettajat ovat osallistuneet näytöksiin innokkaasti ja nauttineet toistensa tapaamisesta harjoitussalin ulkopuolella yhteisen tekemisen merkeissä. Tutustuessaan toisiinsa paremmin sirkuksen ulkopuolella on yhteistyö opettaessa luontevampaa myös silloin, kun sijaistuksien takia pääsee työskentelemään uuden opettajaparin kanssa. Inspiraation siemenet kylväytyvät kuin sala opettajien mieleen, josta ne saattavat lähteä kasvuun kuin itsestään kukoistaakseen lavalla oppilaiden esityksissä.

7.1 Itsearviointi opinnäytetyöprosessista

Opinnäytetyöprosessi oli opettavainen kokemus, jonka kautta toteutin hankkeen perusteellisemmin ja harkitummin kuin olisin tehnyt kehittäessäni toimintaa muuten. Kirjallisen työn vaatima reflektointi ja lähdemateriaaleihin sukeltaminen pakottivat tutustumaan aiheeseen syvällisemmin kuin vain oman kokemuksen ja tunteen kautta. Strukturoidun kehittämistyöprosessin opettelemisesta on suuri hyöty tulevien kehittämishankkeiden toteuttamisessa.

Mukana olleet opettajat suhtautuivat hankkeeseen positiivisesti ja osallistuivat innokkaasti kehittämistyöhön. Yhteisten kokousten myötä yhteistyö opettajien kanssa pääsi kasvamaan entistä avoimemmaksi ja tuleviin kehittämistöihin on helppo tarttua yhdessä. Olisin toivonut voivani osallistaa opettajia ja oppilaita vielä enemmän hankkeen toteuttamisessa, mikä ei valitettavasti kevään sulun ja muiden työkiireiden takia pääsyt toteutumaan toivomassani laajuudessa. Vaikka hanke oli suunnattu ensisijaisesti intensiiviryhmien opettajille, osallistui koulutuksiin itseasiassa enemmän muiden kuin intensiiviryhmien opettajia. Täten hankkeen tulokset näkyvät kaikkien TPO-ryhmien opetuksessa jo nyt.

Koronaepidemian aiheuttama sulku keväällä 2020 viivästytti hanketta, kun koulu siirtyi etäopetukseen ja osa opettajille suunnitelluista koulutuksista jouduttiin perumaan. Siksi hanketta jatkettiin vielä syksyllä 2020 ja osa suunnitelluista toiminnoista tulee toteutumaan vasta myöhemmin. Circus Helsingin opetuskauden oli määrä huipentua kevätjuhla viikkoon toukokuussa, jolloin kaikkien koulun TPO-oppilaiden oli määrä esiintyä. Vertaamalla kevätjuhlanäytöksiä edellisvuosiin minun oli määrä havainnoida sitä, ovatko kokeilut tuottaneet haluttua tulosta: Uskaltavatko oppilaat ottaa rohkeammin kontaktia yleisöön? Onko esityksissä käytetty luovuutta ja panostettu myös ilmaisulliseen puoleen vai ovatko esitykset yhä suurimmaksi osaksi tempukavalkadeja? Näkyykö lavalla entistä enemmän sirkuslajeja akrobatian lisäksi? Sirkuskoulu jouduttiin kuitenkin sulkemaan juuri, kun kevätjuhlaesitysten harjoitukset olivat alkamassa, ja kevätjuhla ei koronapandemian vuoksi voitu tällä kaudella järjestää. Samoin kaavailtu koko koulun suuri yhteisnäytös jouluna 2020 jouduttiin siirtämään vuodella

eteenpäin. Etäopetuksen mukaansa tuomat luovat harjoitteet olivat kuitenkin kuin raiakas tuulahdus, ja pakon edessä keksityt uudet menetelmät ovat käyttökelpoisia myös normaalioloissa.

Hankkeen venyminen suunniteltua pitempikestoiseksi aiheutti harmaita hiuksia ja turhautumista. Uskon, että napakammin toteutettuna paketti olisi pysynyt paremmin käsissä. Pitkät tauot eri osioiden toteutumisen välillä saivat syntyneet ideat vaipumaan välillä ajatuksissa taka-alalle, ja hankkeen jakautuessa kahdelle lukuvuodelle myös intensiiviryhmien opettajat ehtivät vaihtua välissä. Tästä syystä jatkumon ja tulosten seuranta ja arviointi oli hankalaa. Toisaalta ajatuksilla ja uusilla käytännöillä oli aikaa kehittyä rauhassa ja hätiköinniltä vältyttiin. Työkalupakkia ei kaudella 2019–2020 ehditty kokonaisuudessaan ottaa käyttöön koronan aiheuttaman sulun vuoksi, mutta se on ollut opettajien käytössä kaudesta 2020–2021 eteenpäin ja sitä täydennetään tarpeen ja toiveiden mukaan.

Oppilaat ovat ottaneet uudet harjoitteet ilolla vastaan ja heittäytyneet harjoituksiin täysillä. Oppilaiden ilon ja riemun seuraaminen motivoi opettajia jatkamaan uusien harjoitteiden keksimistä ja saa kaikki hyvälle mielelle. Opettajien toiveesta kaikki intensiiviryhmien sekä 2 viikossa harjoittelevien ryhmien oppilaat nousevat jouluna 2020 lavalle uusin turvajärjestelyin toteutettavissa kauden päätösnäytöksissä, joka kertoo uudesta innostuksesta esiintymiseen ja näytösten järjestämiseen useammin.

7.2 Tutkijapositioni

Toimin hankkeessa esimiesasemassa. Johtavassa asemassa toimiessani minulla oli mahdollisuus toteuttaa hanke uskottavammin, kuin jos se olisi toteutettu ulkopuolisen opiskelijan toimesta. Minulla oli asemani vuoksi mahdollisuus saada opettajat sitoutumaan hankkeeseen ja pystyin tarjoamaan kokouksiin osallistumisesta opettajille palkkaa. Haastattelutilanteissa en kuitenkaan asemani vuoksi ole neutraali ja on mahdollista, että minulle ei asemani vuoksi ole rehellisesti kerrottu omista ajatuksista. Nimettömästi vastatessa kyselyssä ilmeni, että esitysharjoituksia ei koeta opetuksessa tärkeinä, mutta opettajainkokouksessa omilla kasvoillaan kukaan ei uskaltanut tuoda esiin sitä, ettei halua tehdä esityksiä. Tulosten kannalta tällä ei tietenkään ole väliä,

sillä kyselyn perusteella jo tiesin, että esitysharjoitukset sijoittuvat opettajien prioriteeteissa alemmaksi ja tämän kehittämiseen tulee panostaa. Hankkeen tarkoituksena ei ollut epäkohtien osoittaminen, vaan vielä lapsen kengissä olevan osan kehittäminen opetuksessa. Havainnointitilanteissa oletan, että läsnäoloni ei muuttanut toimintaa, sillä seuraan tunteja usein ja sekä opettajat että oppilaat ovat tottuneet läsnäolooni.

Käytyjen keskustelujen kautta toivon herättäneeni ajatuksia esitysten tekemisen tärkeydestä ja näyttäisikin siltä, että olemme kulkemassa vahvemmin kohti luovaa työskentelyä ja esiintymistä tukevaa opetuskulttuuria.

7.3 Tilaajan arviointi

Hanketta alusta asti seurannut Circus Helsingin toiminnanjohtaja Martina Linder arvioi hankkeen toteutumista minulle sähköpostitse ja toteaa hankkeen onnistuneen erittäin hyvin. Hän kertoo näkevänsä selkeän parannuksen intensiiviryhmien taiteellisessa opetuksessa ja luovien harjoitusten määrän tunneilla selvästi kasvaneen. Hän kokee ryhmien välisen yhteistyön ja tunnelman parantuneen entisestään oppilaiden itsenäisen luovuustyön ja kasvaneen itseluottamuksen myötä.

“Olen erityisen tyytyväinen siihen, että kehittämistyötä on lähestytty hyvin käytännönläheisesti.” (Linder, 2020.)

Linder tuo esille, että opettajien näkökulmia on kuultu, ja heitä on koulutettu sekä projektin alussa että sen eri vaiheissa ja heitä on tuettu työssä monella tavoin. Opettajat ovat myös olleet hyvin motivoituneita kehittämistyöhön osallistumiseen, ja heillä on ollut selkeä ymmärrys hankkeen tavoitteista ja keinoista, joilla ne voidaan saavuttaa. Linder toteaa myös opettajille luotujen materiaalien ja apuvälineiden olleen heille suureksi avuksi.

“On selvää, että kyse on pidemmästä kehittämisprosessista ja että osa tuloksista näkyy selvemmin vasta vuosien jälkeen. Tässä ajassa on kuitenkin erittäin hyvin onnistuttu luomaan vahva ja selkeästi suuntaa antava perusta opetuksen taiteellisen puolen kehittämiseksi, mikä oli tilaajan toivomus.” (Linder, 2020.)

8 YHTEENVETOPOHDINTA

Tekemieni opettajien haastattelujen ja kyselyjen pohjalta nousi neljä konkreettista kehityskohdetta. Esitysten tekemisen avuksi toivottiin konkreettisia välineitä, lisää harjoitusaikaa ryhmien kanssa, koulutusta ilmaisu- ja improvisaatioharjoituksista sekä ideoita esityksiin.

Vastasin toiveeseen konkreettisista välineistä kokoamalla esiintymisharjoitusten työkalupakin, johon valikoituneen materiaalin esittelin luvussa 6.

Kauden 2020–2021 lukujärjestykseen lisättiin kolme uutta ryhmää, jotka harjoittelevat kaksi kertaa viikossa, 1,5 tuntia kerrallaan. Näissä ryhmissä on mahdollista harjoitella intensiivisemmin ja aikaa jää myös oppilaiden omien lajien harjoitteluun ja esitysten tekemiseen. Useamman kerran viikossa kokoontuvissa ryhmissä myös ryhmäytyminen on helpompaa, ja tutussa ja turvallisessa ryhmässä on helpompaa heittäytyä ilmaisuharjoituksiin. Kaksi kertaa viikossa harjoittelevia ryhmiä on tarkoitus perustaa jatkossa vielä lisää, 1–2 uutta ryhmää vuodessa.

Koulutuksia järjestettiin ilmaisu- ja improvisaatioharjoituksista ja myös jatkossa koulutuksia taiteellisen työn tueksi tullaan järjestämään säännöllisesti. Kevätkaudelle 2021 on suunnitteilla muun muassa koulutus oppilaan osallisuutta tukevien luovien menetelmien käytöstä sirkusopetuksessa.

Hyväksi koettuja esitysvierailuja jatketaan sekä opettajien että intensiiviryhmien oppilaiden kanssa. Esityksiä katsomalla ruokimme oppilaiden ja opettajien ideapankkia siitä, millaisia esityksiä voi tehdä ja keksiä. Lisäksi sirkusvaate- ja rekvisiittavarasto inspiroi ja helpottaa esitysten teemojen keksimistä ja ilmentämistä.

Kehittämistyön pitempiaikaisena tavoitteena on opetuksen ja esitysten taiteellisen laadun kehittäminen. Kun ryhmissä luodaan yhteistyössä oppilaiden kanssa taiteellisesti korkeatasoisia esityksiä, avautuu oppilaille mahdollisuus esiintyä säännöllisesti erilaisissa tapahtumissa. Kun oppilaat pääsevät itse luomaan esityksiä, mahdollistamme heidän taiteellisuutensa kehittymisen uudelle tasolle.

Esitysharjoitusten työkalupakkia voidaan jatkossa kehittää ja viedä eteenpäin tuomalla siihen yhä enemmän hyväksi havaittuja materiaaleja. Erilaiset korttipakat tun-

tuvat olevan suosittuja välineitä kouluissa ja varhaiskasvatuksessa, ja uusia materiaaleja, joita sirkustunneillakin voi hyödyntää, julkaistaan varhaiskasvatuksen tietopalvelun sivuilla tiheään tahtiin. Arviointia kirjoittaessani, olen jo lisännyt pakkiin Leena Ylimäen Mielikuvituskone -kortit sekä Papunetin kuvakorttipakan, johon olen koonnut sirkustunneilla eteen tulevia sanoja ja käsitteitä. Korteissa käsitteet yhdistyvät niitä selittävään kuvaa, ja niitä voi käyttää opetuksessa visuaalisena tukena pienten lasten tunneilla sekä tunneilla, joilla on visuaalisesta tuesta hyötyviä lapsia. Puvuston ja tarpeiston kasvaessa opettajilla on mahdollisuus hyödyntää yhä enemmän konkreettisia välineitä esitysten rakentamiseen.

Syksyllä 2018 pilotoin koko koulun yhteisen kokoillan esityksen *Joulusirkus yhdessä*, jossa esiintyi yli 100 koulumme oppilasta kolmessa loppuunmyydyssä näytöksessä. Näytöksessä mukaan ilmoittautuneet ryhmät pääsivät astumaan lavalle yhdessä Esiintyvän ryhmän artistien kanssa loppuun hiotussa tarinallisessa kokonaisuudessa, jossa panostettiin niin koreografiaan, pukuihin kuin ilmaisulliseen puoleen heille ihan uudella tavalla. Onnistunutta ja suuren suosion saanutta yhteisnäytöskokeilua oli tarkoitus jatkaa jouluna 2020 osana tätä kehittämishanketta, mutta koronarajoitusten takia joudumme lykkäämään esityksen vuodelle 2021. Yhteisnäytöksiä on pidemmällä tähtäimellä tarkoitus järjestää aina parillisina vuosina niin, että mukana olevat ryhmät vaihtuvat ja jokainen ryhmä osallistuu esitykseen vuorollaan. Yhdessä tehtävä näytös sitoo koulun oppilaita yhteen ryhmärajojen yli ja vahvistaa yhteishenkeä. Tulevaisuudessa toivon, että yhä useampi sirkuslainen pääsee osallistumaan loppuun hiotuissa näytöksissä ja kokemaan lavalla olon riemun.

Taiteellisen laadun kehittäminen on laaja kehittämistyö, joka tämän kehittämishankkeen aikana pääsi vasta alkuun. Tästä on hyvä jatkaa ja työn vaikuttavuutta olisi mielenkiintoista tutkia muutaman vuoden kuluttua.

LÄHTEET

- Autio, Tuire ja Kaski, Satu 2005. Ohjaamisen taito. Helsinki: Edita Prima oy
- Björn, Inga 2019. Ilmaisulliset leikit -koulutus Circus Helsingillä 17.11.2019.
- Circus Helsinki, Circus Helsinki. <http://www.circushelsinki.fi/circus-helsinki/> Viitattu 8.9.2020.
- Circus Helsinki, Opetussuunnitelma 2018. <http://www.circushelsinki.fi/wp-content/uploads/2019/03/Circus-Helsingin-opetussuunnitelma-2018-p%C3%A4ivitys-29.3.2019.pdf> Viitattu 10.9.2020
- Circus Helsinki, Opettajat. <http://www.circushelsinki.fi/opettajat/> Viitattu 14.10.2020.
- Circus Helsinki, Toimintasuunnitelma 2021. Ei julkaistu.
- Gilbert, Elizabeth 2015. Big Magic uskalla elää luovasti. Helsinki: Gummerus kustannus Oy.
- Heino, Seppo 2010. Valmentautumisen psykologia. Jyväskylä: Gummerus
- Ikonen, Outi 2020. Improvisaatio sirkusopetuksessa -koulutus Circus Helsingillä 25.10.2020.
- Kananen, Jorma 2014. Etnografinen tutkimus. Miten kirjoitan etnografisen opinnäytetyön. Jyväskylä: JAMK
- Koponen, Pia 2004. Improkirja. Keuruu: Otava
- Linder, Martina 2020. Opparin palaute. info@circushelsinki.fi 5.11.2020. Luettu 6.11.2020
- Liukko, Seija 1998. Ilmaisua ipanoille. Rauma: Kirjayhtymä.
- Ojasalo, Katri; Moilanen, Teemu; Ritalahti, Jarmo 2010. Kehittämistyön menetelmät – Uudenlaista osaamista liiketoimintaan. Helsinki: Sanoma Pro.
- Opetushallitus, Taiteen perusopetus. <https://www.oph.fi/fi/koulutus-ja-tutkinnot/taiteen-perusopetus> Viitattu 10.9.2020

Opetushallitus, Sirkustaide taiteenperusopetuksessa. <https://www.oph.fi/fi/koulutus-ja-tutkinnot/sirkustaide-taiteen-perusopetuksessa-2017> Viitattu 10.9.2020

Pulli, Tuula 2020. ”Teatteri ja draama lapsen mielen ja kielen rikkautena” teoksessa Niemitalo-Haapola Elina, Haapola Sini ja Ukkoa Soile (toim.) Lapsen kielen kehitys: vuorovaikutuksen leikin ja luovuuden merkitys. 2020 Keuruu: Ps Kustannus.

Purovaara, Tomi 2005. Nykysirkus aarteita, avaimia ja arvoituksia. Helsinki: Like.

Purovaara, Tomi 2014. Conversations on circus teaching. Zagreb: Mala performerska scena.

Saarelainen, Anna 2018. Leikin didaktiikkaa -koulutus Circus Helsingillä 7.9.2018.

Sirkuksen tiedotuskeskus. <https://sirkusinfo.fi/sirkus-suomessa/mita-on-suomalainen-sirkus/> Viitattu 9.9.2020

Seppänen, Lasse, Aalto, Riku ja Tapio, Harri 2010. Nuoren urheilijan fyysinen harjoittelu. Jyväskylä: Docendo

Tolonen, Inka 2014. Luovuus opettajuudessa ja oppimisympäristöissä. Tampere: Juvenes Print – Suomen Yliopistopaino Oy.

Tukiainen, Maaret 11.1.2017. Viisi kysymystä inspiraation herättämiseen. Kollega.fi. <https://kollega.fi/2017/01/inspiraatio/> Viitattu 10.9.2020.

Tieteen termipankki. <http://tieteentermipankki.fi/wiki/Kirjallisuudentutkimus:inspiraatio> Viitattu 10.9.2020.

Vainio, Emma 2019. Sirkus nyt: suomalaisen nykysirkuksen tekijöitä, tarinoita ja historiaa. Helsinki: Kustantamo S&S.

LIITTEET

LIITE 1

Opettajien kyselyn kysymykset

1. Opetan sirkustunnilla seuraavia taitoja (1= ei kovin tärkeä opetuksessani, 5=erittäin tärkeä opetuksessani)

Esiintymistaitoja

Luovuutta

Motorisia taitoja

Oma-aloitteisuutta

Rohkeutta

Tavoitteellista työskentelyä

Teknistä osaamista

Valmiuksia elinikäiseen

taiteen harrastamiseen

Yhteistyötaitoja

2. Kaipaisitko johonkin opetuksen osa-alueisiin tukea tai koulutusta? Millaista?

3. Kaipaisitko tukea esitysten valmistamiseen? Millaista?

4. Ovatko sirkusryhmien koot sopivia?

LIITE 2

Tunnepalikoiden sanat:

Lohdullinen, Elinvoimainen, Onnistunut, Voimakas, Tasapainoinen, Vahva, Reilu, Rehellinen, Energinen, Päätäväinen, Valaistunut, Virkistynyt, Yllättynyt, Tiedonjanoinen, Ymmärretty, Vapautunut, Tavallinen, Luova, Sisukas, Tyytyväinen, Kiitollinen, Haltioitunut, Huvittunut, Voitonriemuinen, Lämmin, Motivoitunut, Seikkailunhaluinen, Hyväksytyt, Varma, Hauska, Kunnioittava, Ystävällinen, Vapaa, Kiitollinen, Itsenäinen, Aktiivinen, Toiveikas, Leikkisä, Ihastunut, Empaattinen, Rento, Rauhallinen, Iloinen, Hilpeä, Tyyni, Haltioitunut, Luottavainen, Hyväntuulinen, Onnellinen, Rakastava, Arvokas, Riehakas, Toiveikas, Pitkäjänteinen, Rauhallinen, Utelias, Rohkea, Hellä